

Búcsú az ifjúságtól

Boda István verseskötetéről

„Féltem a világot.“ Ezzel a címmel jelent meg Boda István fiatal debreceni költő verseinek kötete az Alföldi Magvetőnél. Nem nagyképű kijelentés-e ez egy fiatal költőtől? — kérdezhetné valaki. Attól függ persze, miért, mitől félt a költő a világot. Fölapozva a címadó verset, mindjárt e sorokra találunk:

*„Féltem a világot ma már,
féltem az életet nagyon,
hogy egyszer majd az örület
hidrogénbomba és atom
a bolygók útját széttöri,
mint szél a viráglevelet,
s vergődő értelmükkel itt
meghalnak mind az emberek.“*

Mit félt tehát a költő a földön? Az életet, az emberi életet. Hogy ne lenne ehhez joga az embernek, különösen pedig ha fiatal és sokat vár még az élettől? Kétszeresen joga van hozzá.

Mégis mindezt így elmondani — folytatná az akadémikusok — csak egyszerű megverselése, versbeszedése egy aktuális témának, mert milyen indoka, miféle élménye lenne rá a fiatal költőnek? En pedig azt mondom: igenis, van indoka, van közvetlenül is élménye. Élménye is van, de nem abban a köznapiságban, amely e fogalommal a közvetlen érzéki benyomásokat, az élet simogatásait és tövisszúrásait érti. Mert van ennél mélyebb élmény is, amely ugyancsak benyomásokból táplálkozik, de ezek fölé emelkedik, s ezekkel összesíti. S ezt az élményt, ha utána kutatunk, meg is találjuk: „Változik az ember“ — mondja egyik vers címe: „Lassan mélyebbülnek a vágyak, (és megszorodnak az árnyak) és nyugtalanabb lesz az éjjel sok nyármélységű szenvedélytel.“ Íme, itt valami belső változásról vall a költő. Mi ez? Kutassunk tovább, hátha helyes úton járunk. Elérkezünk a „Búcsú az ifjúságtól“ című vershez:

*„Huszonöt év az is a múlté,
bőlcsebbedem, szavam is józan,
hangom is érettebben cseng már,
— — — — —
s éveimen hökkenten állok,
örizni lelkemben ma mindent,
magamat, téged, a világot.“*

Mit jelent a „Búcsú az ifjúságtól“? Leszámol a költő az ifjúkori elképzeléseivel? Más úton megy tovább? Nem. Megy tovább a maga útján, de komolyabban, felelősséget érezve az életért. Most érik igazán férfivé, pontosabban: emberré, abban az értelemben, hogy vállalja az élet iránti kötelességeket. Ez a változás. S ez nem könnyű, nem gyors, nem felszínes. Erről vall ez a szép, emelkedő lendületű költemény. Es erről beszél az egész kötet.

Ez adja tehát a versek egységét, így lehet nézni a bennük kibontakozó költői világot. Mit ezen belül sok mindent hallunk, ha így leszálunk e világba. Nagy társadalmi átalakulásról, mikor a költő „Jövőt dalol“, a „Szombatesté“-ről énekel, vagy „Sorsukért perelve“ foglalkozik szűkebb hazája parasztjai életével, s a versben felparázslók „a nyiri világ titka, mélye“ és „parasztok izzó szenvedélye“. A „Cigányok“ című versben — tűnődve, „hogy az életnek milyen titka lap-pang e népben“ — ugyancsak a ma kérdései tárulnak elénk, éppúgy, mint a „Súlyos törvény“-ben, mikor egy munkahelyi „büfé“-ben fogant a vers. Az egyetemes emberi kérdésekről éppúgy hallunk, mint a gyerekkorról („Az esti tücsökadal“), vagy a szerelemről („Nyárvégi reggelen“ és „Nem feledheted“ stb.).

Miként a versek tartalma, formájuk is változást mutat; vajudást. Olyan képekkel és nyelvi fantáziával találkozunk, mint az „Elmondják nekem“ című versben:

*„Sír az ősz, köddel sir nekem,
didereg a tengeri-szár.
Biborba hull az alkonyat,
és reggel ezüstös a sár.“*
vagy a „Cigányok“-ban:
*„Az ősi nap sárga aranya
lobogva hull le a füvekre.“*

Sokat idézhetnénk még. De ezek mellett — mondhatnánk: természetesen — van sok konvencionális sor is, néha előcseng József Attila, és sokkal gyakrabban — Ady: Ady fiatalkori verseinek hangja. Nem baj. Mindaz, ami születik, nem a semmiből lesz, volt elődje, régi levegője. Es — szemlátomást — az új gondolat új kifejezést keres magának.

Az *Irodalmi Újság* június 11-i számában H. Noszov tollából szatirikus jegyzetek jelennek meg „Segítünk kritikuskainknak” címmel. „... A művet megdicsérjük — ajánlja a szerző — és bizonyításként néhány pozitív példát idézünk. Rögtön utána leszidjük, amit néhány negatív példával támasztunk alá.” S hozzá teszi Noszov: ezt a sorrendet minden esetben követnünk kell, akár tehetséges alkotás a szóban forgó mű, akár nem; így ugyanis a kritikus mindenképp jól jár, s ha eljön az idő, büszkén verheti a mellét, hogy „én már akkor megmondtam”. Nos, én nem mondom — nem jóslólok — meg semmit, s e sorrendet se tartom be. Először azért, mert Boda István tehetsége nem vitatható. Másodszor pedig: miféle jogon jósolnék róla, mikor magam sem vagyok idősebb. S végül — harmadszor — mert magam én sem szeretem, ha jósolnak rólam. Tehát csupán a tényeket mondom el, s a benyomásaimat. A költő — amint vallja — a parasztságból jött. Versei főként a paraszti életéről szólnak, élményei alapján. Ez az élet még képeibe, hasonlataiba is beitatódott. Ez az az archimedesi pont tehát

számára — költészetének alapja, anyaga — ahonnét elindult a világot „meghódítani” — versbe foglalni. Innen verseinek élet-íze, valósága, nyelvének közvetlen — úgyszólván — kézzelfogható volta. S onnan, hogy annak a paraszti életnek az átalakulása — amelyből szakadt — mélyen foglalkoztatja is. Erről az oldalról érdeklik élményszerűen a mai problémák, ha nem is veti fel mindet. Ezért, búcsút mondva az ifjúságnak, az őt szülő nép mellett tesz hitet, aki elküldte „őrizni a világot”. Ez adja tartalmát felelősségérzetének, e felelősségérzet pedig fokozott igényességhez vezet. Ezt a érzést tán többen is érezzük magunkban fiatalok, akik az írást nem pusztán megélhetésnek, mesterségnek, de örökösnek, hivatásnak, küldetésnek érezzük. Ezért kell nekünk az ő szavai szerint „*vágyban és dalban igazolni, ki az ifjabb, ki az erősebb, s az igazabb is, ki a jövő aranypróbáját is kiállja*”, s megküzdenünk minden kérdéssel, amit élénk állít az élet, „*míg dal és vágy és csók és álm gyémántos keményre nem érnek*”. Ezért szívünket küldjük Boda Istvánnak.

Németh Ferenc

Tóth Endre: A forrás dala

(Válogatott versek 1933—1955 — Alföldi magvető)

Tóth Endrének 1936 óta ez már negyedik önálló verskötetét: a költő már nem „fiatal”. Verseiben megérezzük a keserű őszinteség erejét, amely döbbenetesen hiteti el az olvasóval, hogy a költőnek nem is volt fiataltsága. Az a világ nem engedte, hogy legyen. „Nem is voltam igazi gyermek... Rideg-hideg volt a világ hozzám” — így keresi a 25 éves költő az apját, kinek „gyilkosa egy vak puskagolyó volt.” (HALOTT APÁMHOZ 1939.) Már legkorábbi, 19 éves fejjel írott versei riasztó hűségű képek; de *csak képek*, amelyeknek reménytelenség-, kétségbeesés- és egyedüliség-sugallta sívár, „színtelen-színeit” nem bírja az együttérzés melege sem biztató hitté tüzesíteni. A költő mélyen vágyakozik, hisz; de közben a saját „sötét hite” ellen kénytelen küzdeni, — s ezt keményen, férfiasan megteszi — de vágyódása épp ezért elvont, homályos és *csak* a felhőkbe kívánczó: „Fel akarom törni a sárból az égbe”... Mert elhagyott-nak érzi magát — akaratát hiábavalónak és gyengének véli. Mindez azért, mert Tóth Endre nem találja helyét, nem tud összeforrt elvesztett gyökereivel. Azt írja: „A szegények közül jöttem és rokon — az ő tört szemükkel az enyém. Mert velük együtt robotoltam. — éheztem, fáztam és szenvedtem — s a nehéz évek szörnyű tükrét — itt láthatod

sötét szememben”. De ugyanott: „Ha találkozol néha velük, — ne nézz a szegények szemébe, — mert nem lesz többé nyugodalmaid. — Kíméld magadat, fordulj félre.” (NE NÉZZ A SZEGÉNYEK SZEMÉBE — 1939.) — Vagy: „Se kint, se bent, mint a küszöb, — úgy élek két világ között. — Csak ténfergek, mint a gyarmok, — kit szülője kitagad... Száműzöttje két világnak... Attól estem a legmesszebb, — aki szült és aki nemzett, — s kivel a vér közös gyökér: — a lélek már idegen. (SE KINT, SE BENT — 1942.) — Így az önmagáért-önmagával vívott harcban is csak ritkák, rövidkek lehetnek az olyan győzelmek, mint BIZTALÓ, RABOK, GYERMEKEIM, ZSÁKUTCA — végül és általában *csak* a reménytelenség marad felül ilyen sötét, epés-gúnyos kacajjal: „Hétrét görnyedve a rangok előtt, — jó fiú légy s alázatos, — áld ha ütnek, ha kiloccsan velőd, — vagy valaki beléd tapos. — Gyenge legény vagy; ha mégse bírnád, — számodra más út nem marad: — a múzeumba add be írhad. — Oly egyszerű. Kösd fel magad. (MÉLY TANÁCS — 1940.)

A felszabadulás után is kísértének még a költő „koloncái” egyes verseiben, és általánosságban mintegy tartalmi-formai esésben, „fáradtságban” jelentkeznek. Hogy a költő egyre vastkosodó, szinesedő reménységinkről